

διὰ τὸν ὅποιον ἠθικῶς θὰ ἱκανοποιούμην ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, δυστυχῶς λέγω, ἐξέλιπεν ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. Ὁ σεβαστὸς καὶ ἀγαπητὸς μου πνευματικὸς πατὴρ Πιλότης ἀπέθανεν. Τὸν διδάσκαλόν μου καὶ Διευθυντὴν τῆς Ἀκαδημίας συνώδευσα μέχρι τοῦ τάφου φέρων μετὰ 7 ἄλλων μαθητῶν τοῦ τὸ φέρετρον αὐτοῦ. Ἐκουράσθην σιγῶνων, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἠσθάνθην εἰς τὴν ζωὴν μου τοιοῦτον ἀναπαυτικὸν αἰσθημα, ὅσον ἐκείνην τὴν ἡμέραν..... Καὶ ἐτάφη μὲν ὁ Πιλότης, ἀλλὰ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἔδωκε τριπλασίαν ζωὴν εἰς τὸ αἶσθημα τῆς πρὸς τὸν διδάσκαλόν μου εὐγνωμοσύνης μου.

Εἰμαι κουρασμένος καὶ λυπημένος.... καὶ δὲν λυποῦμαι μόνον διὰ τοὺς ἡσυχάσαντας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ζῶντας, οἵτινες δὲν ζοῦν, ἀλλὰ βασανίζονται.

Ἐν Μονάχῳ 10 Σεπτεμβρίου 1886

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι καὶ ἐγώ, ὅστις ἐκ παιδικῆς μου ἡλικίας ἐργάσθην ὡς ὀλίγιστοι εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν ἐφθασα, ἐπρεπε νὰ ἦμιον ἄλλος. Ἀλλὰ φαίνεται κατὰρα τις τρέχει ὀπισθὲν μου. Θὰ ἴδωμεν ὅμως ποῖος θὰ κουρασθῇ, ἐγὼ ἢ αὐτή. Ἡ ἀγία φλὸξ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀνάπτῃ ἐντὸς τοῦ στήθους μου, ἔχω νέαν καρδίαν ἀκόμη, καὶ δὲν θὰ παύσω ἀπὸ τοῦ νὰ ἐργάζωμαι.

Ἐν Μονάχῳ 2 Δεκεμβρίου 1886

+ Ἐλαβον ταχυδρομικῶς τὸ σχέδιον τῆς πατρικῆς μου ἐν Τήνῳ οἰκίας. Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ ὡς καὶ τὸν ἀγαπητόν μου Ἐμ. Λαμπάκη, εἰς τὸν ὅποιον θὰ γράψω καὶ θὰ τὸν εὐχαριστήσω ἰδιαιτέρως. Μεγάλην εὐχαρίστησιν μοῦ ἐπροξένησε τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ περίεργον αἶσθημα ἠσθάνθην φιλοσοφῆσας ἐπὶ πολλὴν ὥραν. [Τὸ σπῆτι μας φαίνεται νῦν ὡς ἐρείπιον καὶ ἀκατοίκητον, ἐνῶ τότε, ὡς τὸ ἐνθυμοῦμαι, ἦτο κάτασπρον καὶ τὰ παράθυρα καὶ ἡ θύρα κατακόκκινα, κ' ἐμπρὸς εἰς τὴν αὐτὴν ἦτο ἀλτάνα μὲ γαρύφαλλα καὶ ἄλλα λουλούδια. ὦ! χρόνε, ποῖα τὰ ἔργα σου!! Ἐν τούτοις νοερῶς διήλθα τὸ χωριό μου καὶ ἐνθυμήθην ζωηρότερον τὴν ἀμέριμνον ἐκείνην μικρότητά μου. Πρὸς ἀντίθεσιν, χθὲς τὸ πρωῒ, ἐνῶ ἐπῆγαινα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, διὰ νὰ διορθώσω τὰ σχέδια τῶν διαφοροσθενῶν μαθητῶν μου, ἔχων εἰς τὴν τσέπην μου τυλιγμένον εἰς χαρτί μικρὸν τσιμάχιον κρέατος ψηγμένου καὶ ἐν αὐτῷ βραστόν, διὰ τὸ γεῦμα μου, (ἐπεὶδὴ αἱ ἡμέραι εἶναι μικραὶ καὶ τὸ φῶς ὀλίγον, μένω τὸ μεσημέρι εἰς τὸ atelier μου), ἀπῆντησα τὸν ἀντιβασιλέα Λουϊτπλδον, ὅστις ἐστάθη καὶ μοῦ ὠμίλησεν ὀλίγας λέξεις καὶ μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι ἡ θυγατέρα τοῦ Θηρεσία ἀποπεράτωσε τὸ τῆς θαλάσσης ταξίδιον τῆς καὶ ὅτι ὅσον οὕτω θὰ εἶναι ἐδῶ.

Τὴν παρελθοῦσαν Τρίτην ἤμιον εἰς τὸ τραπέζι τοῦ προσκεκλημένου. Καὶ ταῦτα διὰ τὴν ἀντίθεσιν.

Τὸν εὐγενῆ Λύτραν εὐχαριστῶ πολὺ διὰ τὸν τάπητα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔχει atelier καὶ θὰ τὸ ἐστόλιζε βεβαίως ὁ αὐτὸς τάπης. Εἶναι εὐγενὴς ὁ Λύτρας.

Ἐν Μονάχῳ 11 Δεκεμβρίου 1886

Δυστυχῶς δὲν θὰ ἠμπορέσω οὔτε σήμερον νὰ σὰς γράψω πολλὰ καὶ σὰς περιγράψω τὴν εἰκόνα μου, εἰς ἣν καταγίνομαι, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ὅτι μοῦ κάμνει Κατσενγιάμερ, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι εἰκόνες μου. [Τί περίεργον πρᾶγμα εἶναι αὐτὴ ἡ ζωγραφικὴ τέχνη : νὰ τὴν μανθάνῃ τις εἰς ὅλην τὴν ζωὴν καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ τὴν ἀπομάθῃ!]. Θὰ μὰς τρομάζει βεβαίως καὶ τοῦτο : ὅτι ὅλος ὁ κόσμος μὰς κρίνει καὶ μὰς ἐπικρίνει, οὐδενὸς ἔθνους ἐξαιρουμένου, διότι, ὡς γνωρίζετε, αἱ Ὠραῖαι Τέχναι ὁμιλοῦν ὅλας τὰς διαλέκτους. Καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπικρίσις τῶν λαῶν ἐπὶ ἐκάστου νέου ἔργου, καὶ ἐνῶ λογιζόμεθα ἐλεύθεροι ὡς ἐκ τῆς Τέχνης μας, εἴμεθα οἱ πλέον σκλαβωμένοι. Οὐδεὶς ἄλλος ἐπιστήμων, στρατιωτικὸς, ὑπάλληλος ἢ ἀπλοῦς τεχνίτης κρίνεται τόσας φορές εἰς τὴν ζωὴν του, ὅσον ὁ καλλιτέχνης. Καὶ δὲν εἶναι ὁ φόβος τοῦ αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καταντὰ ἐπὶ τέλους νὰ ἔχῃ καὶ φοβερόν κριτὴν τὴν ἰδίαν του συνείδησιν, ὥστε καὶ ὁ ἑαυτός μου μὲ κρίνει κάθε στιγμὴν.]

Ἐν Μονάχῳ 22 Δεκεμβρίου 1886

+ Ἀγαπητὲ Μανώλη*,

Σὺ, ὅστις γνωρίζεις πόσον ἠγάπησα τοὺς γονεῖς μου καὶ τοὺς ἀγίους δι' ἐμὲ τόπους, ὅπου ἔζησα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μακαρίτιδος Μάννας μου, ἠμπορεῖς καὶ νὰ φαντασθῇς τὸ μέγεθος τῆς ψυχικῆς ἡδονῆς, ἣν ἠσθάνθην, ὅτε εἶδον τὸ ὑπὸ σοῦ ζωγραφηθὲν πατρικόν μου σπῆτι. Σὲ εὐχαριστῶ ἐκ ψυχῆς διὰ τὸ ὡραῖον καὶ πολύτιμον δι' ἐμὲ δῶρον καὶ ἔσο βέβαιος ὅτι θὰ σοῦ εἶμαι εὐγνώμων. Πόσον ὅμως ἀλλάζουν οἱ καιροὶ τὰ πάντα! Τὸ σπῆτι αὐτὸ τὸ εἶχον εἰς τὴν μνήμην μου ἀκμαῖον. Κάτασπροι ἦσαν οἱ τοῖχοι τοῦ καὶ κόκκινα τὰ παράθυρα καὶ ἡ θύρα παρὰ τὴν ἀνοδὸν ἦταν ἀλτάνα μὲ γαρύφαλλες καὶ ἄλλα λουλούδια. Πικραζε τότε, ἐνῶ τώρα φαίνεται ὡς νὰ εἶναι ἀκατοίκητον ἢ τουλάχιστον πολὺ παραμελημένον. Τὸ ἄνωθεν γειτονικὸν σπῆτι ἔχει τὰ ἔχνη βενετικοῦ ρυθμοῦ. Δὲν τὸ ἐνθυμοῦμην πλέον τόσον καλὰ, οὔτε ποῖος Μπάρμπα Πέτρος τὸ ἐκατοίκει. Τὸ κάτωθεν ὅμως ἦτο τότε τοῦ Πασᾶ τὸ σπῆτι, καὶ

* Ἐμμανουὴλ Λαμπάκης, ζωγράφος.

έννοεῖς, ὅτι τὸ δῶμα αὐτοῦ ἐχρησίμευε δι' ἡμᾶς τὰ παιδιὰ τότε ὡς αὐλή, καὶ ὁ κύλινδρος τὸν ὅποιον ἐζωγράφισες ἐπ' αὐτοῦ, θὰ εἶναι βεβαίως ὁ ἴδιος, τὸν ὅποιον καὶ τότε ἐβλεπα. Ἐμάντευσα δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ σημεῖον ἀφ' οὗ ἐζωγράφισες, ἦτο τὸ δῶμα τῆς νενές μου. Σὲ εὐχαριστῶ καὶ πάλιν, διότι μοῦ ἔδωκες ζωηρὰν ἀφορμὴν νὰ διέλθω νοερώς τὸ χωριό μου, νὰ ἐπανίδω τοὺς μικροὺς μου φίλους καὶ ἐμαυτὸν ὡς παιδίον ἀμέριμνον. Λυποῦμαι διὰ τὴν ἀποθάρρυνσιν, τὴν ὁποῖαν αἰσθάνεσαι αὐτοῦ. Τῷ ὄντι εἶναι λυπηρὸν τὸ νὰ μὴ θέλῃ καὶ πάλιν ἐν Ἑλλάδι ν' ἀνάψῃ ἡ ἱερὰ φλόξ τῶν Ὁραίων Τεχνῶν, ἐκεῖνη, ἣτις ἄλλοτε ἐλαμπε καὶ ἐξακολουθεῖ εἰς αἰῶνας νὰ δοξάζῃ τοὺς προπάτορας ἡμῶν.

Ἐν Μονάχῳ 22 Δεκεμβρίου 1886

Σήμερον ἔφθασαν καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐστείλατε, ἐν καλλίστῃ καταστάσει, καὶ τὸ μεσημέρι μάλιστα ἐφάγαμεν ὀλίγον ἐκ τοῦ χαδιαριοῦ καὶ μερικὰς ἐλαίας. Ὁραῖα, ὠραιότατα εἶναι τὰ πατριωτικά μας προϊόντα καὶ μᾶς ἀρέσουν, διότι εἰς τὰ ἔτη τῆς ὀρέξεώς μας ἐφάγαμεν τοιαῦτα, ἀλλὰ περίεργον εἶναι ὅτι καὶ τὰ μικρὰ κάμνουν σὰν τρελλὰ γιὰ τοὺς ἐλληνικοὺς μεζέδες, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Τηλέμαχος. Σὰς εὐχαριστοῦμε λοιπόν, μεγάλοι καὶ μικροί, διὰ τὰ Χριστουγεννιάτικα δῶρα. Τὰ ὠνομάσαμεν δὲ τοιαῦτα, διότι ἔφθασαν εἰς τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων, εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας, ποὺ ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ Μονάχου εὐρίσκονται εἰς τὰ μαγαζιά καὶ ἀγοράζουν τὰ δῶρα καὶ οἱ δρόμοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ δένδρα μικρὰ καὶ μεγάλα. Εἰς τὰ παιδιὰ λέγω, ὅτι εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι ὀλάκερα βουνὰ ἀπὸ χαδιάρη καὶ ἐλαίας καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἔλθουν διὰ νὰ χορτάσουν ἀπ' αὐτά. Ὅσον γηράσκει ὁ ἄνθρωπος, τόσον καὶ πρακτικώτερος γίνεται. Ἐνθυμοῦμαι συχνὰ τὴν ἀκκίαν, τὴν ὁποῖαν ἐφυτεύσαμεν εἰς Χαϊδάρη ἀμέσως μετὰ τὸν γάμον μας, πρὶν ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

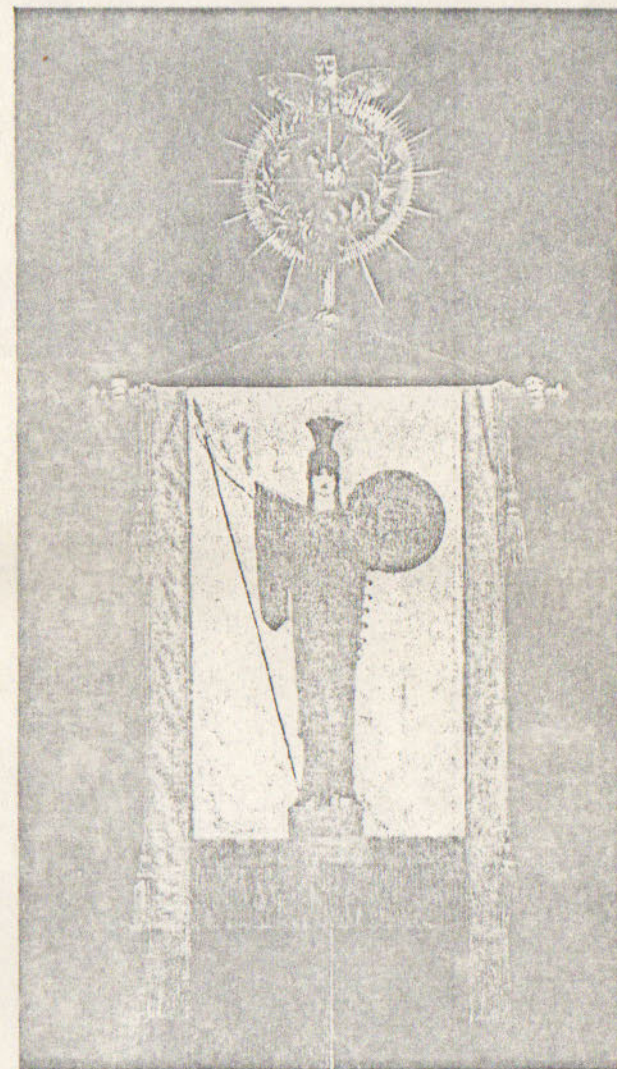
Σὰς βεβαιῶ, ὅτι, ἂν ἔκαμνα τώρα τὸν γάμον μου, θὰ ἐπροτίμων νὰ φυτεύσω καὶ καλλιεργήσω μίαν ἐλαίαν ἢ μετὰ τῆς ἀκκίας καὶ μίαν ἐλαίαν, ἀλλὰ ἀργὰ πολὺ γίνεται δυστυχῶς ὁ ἄνθρωπος ἐμπειρὸς καὶ πρακτικὸς.

Ἐν Μονάχῳ 5 Ἰουρίου 1887

Μᾶς γράφετε ὅτι ἐπιθυμεῖτε νὰ μάθετε ἀκριβῶς πῶς προσεκλήθην νὰ ἐκτελέσω τὴν σημαίαν καὶ τί ἐγγραφὸν ἔλαβον ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον*.

* Τὸ ἐν Ἀθήναις Καποδιστριακόν.

Ἡ Σύγκλητος τοῦ πανεπιστημίου ἔχουσα ἀνάγκην μιᾶς ὥρας σημαίας μοῦ ἔγραψε μίαν ἐπιστολήν. Τὴν αὐτὴν ἐπιστολήν με τὰς ἰδίας

«Ἡ Σημαία τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν» 1887.

Ἀνήκει εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

λέξεις, μετὰ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν ἀπέστειλεν καὶ εἰς τὸν συνάδελφόν μου Ἰακωβίδην. Δὲν γνωρίζω διατί ἔκαμαν τοῦτο. Ἴσως νὰ ἐνόμισαν